

Biljana Milatović
Jelena Mašnić
Filozofski fakultet
Nikšić

ISKUSTVA U NASTAVI PO BOLONJSKOM SISTEMU NA STUDIJSKOM PROGRAMU ZA ENGLLESKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

TEACHERS EXPERIENCE IN ORGANIZING AT THE DEPARTMENT OF ENGLISH
LANGUAGE AND LITERATURE ACCORDING OT THE BOLOGNA PROCESS

ABSTRACT: Since we signed the Bologna Declaration, our Higher Education has had an obligation to comply with its principles and requirements, which includes the implementation of the quality assurance system. This paper describes a study into the teachers' beliefs in relation with their experience in certain areas of the process of organizing teaching at the Department of English Language and Literature at Faculty of Philosophy, Nikšić according to the Bologna process. The survey provides description of the quantitative anlysis encompassing 24 teachers at this Department.

Key words: organization, student and teacher mobility, quality of teaching, Bologna Declaration.

APSTRAKT: Započete i dosta dovršene sistematske reforme u cjelokupnom visokoškolskom sistemu u Crnoj Gori koje su u skladu sa *Bolonjskom deklaracijom* dotakle su i nastavu na Filozofskom fakultetu u Nikšiću. Usled znatnih promjena u organizaciji nastave u odnosu na organizaciju nastave po tradicionalnom sistemu organizacije ovaj rad se bavi sticanjem uvida u iskustva nastavnika u pojedinim domenima procesa organizacije nastave i o iskustvima stečenim tokom rada po Bolonjskom sistemu na Studijskom programu za engleski jezik i književnost. Opisuje se i komentariše kvantitativno istraživanje sprovedeno na uzorku d 52% zaposlenog nastavnog osoblja na ovom Studijskom programu. Za ispitivanje vjerovanja nastavnika korišten je upitnik. Upitnik obuhvaća sljedeće komponente: organizacija nastave, mobilnost studenata i nastavnika, kvalitet nastave i informisanost nastavnog kadra o principima *Bolonjske deklaracije*.

Ključne riječi: organizacija nastave, mobilnost studenata i nastavnika, kvalitet nastave, informisanost nastavnog kadra, Bolonjska deklaracija.

1. Uvod

Posljednjih godina u cjelokupnom visokoškolskom obrazovnom sistemu u Crnoj Gori i regionu započete su i u znatnoj mjeri dovršene systemske reforme obrazovnog sistema koje su u skladu sa *Bolonjskom deklaracijom* (iz 1999. godine) i nizom drugih evropskih dokumenata koja razrađuju postavke *Bolonjske deklaracije*. Ove reforme dotakle su mnoge komponente nastave na svim nivoima. Tako su dotakle i nastavu na Univerzitetu. Njihovim uvođenjem ostvarile su se i promjene koje su podrazumijevale inovacije u nastavnim

planovima i programima, načinu rada, kontinuiranom ocjenjivanju i evaluaciji, autonomiji nastavnika i studenta/učenika, poboljšanju pokretljivosti studenata i nastavnika.

U okviru već pomenute sveobuhvatne reforme univerzitetskog obrazovanja, Studijski program za engleski jezik i književnost Filozofskog fakulteta u Nikšiću je vrlo rano uveo novine u svoj nastavni plan i program (još školske 2004/2005. godine), pa danas već postoje znatna iskustva u toj oblasti. Studijski program za engleski jezik i književnost je prošao i kroz proces akreditacije, što je značilo dodatno usaglašavanje sa postavljenim pravilima i parametrima, a sve to je bilo povezano i sa stepenom primjene *Bolonjske deklaracije*.

2. Ispitivanje vjerovanja nastavnika - istraživanje

2.1. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja je sticanje uvida u iskustva nastavnika u pojedinim domenima procesa organizacije nastave po *Bolonjskoj deklaraciji* na Studijskom programu za engleski jezik i književnost, te na temelju tih vjerovanja pokušali smo dati odgovor na sljedeće pitanje: jesu li i u kolikoj su mjeri zadovoljni rezultatima primjene Bolonjske deklaracije na ovom studijskom programu.

2.2. Metodologija

2.2.1. Instrument

Iskustva nastavnika i njihovo vjerovanje o primjeni Bolonjske deklaracije u procesu učenja engleskog jezika na Studijskom programu za engleski jezik i književnost ispitana su upitnikom. Upitnikom su istražena vjerovanja nastavnika kako bi se utvrdilo koliko su zadovoljni radom po principima *Bolonjske deklaracije*, uklapaju li se njihova iskustva sa zahtjevima ove reforme. Dobijeni podaci su kvantitativno obrađeni.

Naglašavamo da upotreba upitnika kao instrumenta za sprovođenje istraživanja ima svoja ograničenja. Kalaja (1995, u Cotterall, 1999) tvrdi da upotrebom upitnika možemo ispitati vjerovanja samo u teoriji, zbog čega smatra da je puno bolje osloniti se na intervju kako bi se dobili realističniji podaci. Ali mi smo se ipak držali upitnika kao jedinog instrumenta u ovom istraživanju.

2.2.2. Uzorak

Ispitanici su bili nastavno osoblje Studijskog programa za engleski jezik i književnost u Nikšiću. Ukupan broj ispitanika (N) je 24, odnosno 52% nastavnog osoblja koje radi na ovom studijskom programu. Najveći broj ispitanika je ženskog pola što je očekivano u zajednici u kojoj preovladavaju žene, njih 20 odnosno 83,3%. Od ukupnog broja ispitanika, nastavnici koji imaju od 6 do 10 godina radnog staža, su se u najvećem broju odazvali za ovo istraživanje, to jeste 45,8% ispitanika. Što se tiče nastavnog zvanja, najspremniji da učestvuju u ovom istraživanju bili su saradnici u nastavi – 18, odnosno 75%. Popunjavanje upitnika je bilo anonimno.

Tabela 1. Uzorak na kom je izvršeno istraživanje

Pol	Godine radnog staža		Nastavno zvanje		Naučno zvanje	
	F	%	F	%	F	%
muški	4	16,7	5	20,8	18	75
ženski	20	83,3	11	45,8	2	8,3
			5	20,8	3	12,5
			3	12,5	1	4,2
			0	0	0	0

2.2.3. Analiza podataka

Prema modelu koji primjenjuje Cotterall (1999) stepeni slaganja s tvrdnjama u upitniku grupisani su kako slijedi: stepen 1 označava uopšte ne slaganje nastavnika, stepen 2 označava uglavnom ne slaganje nastavnika, stepen 4 označava uglavnom slaganje nastavnika sa tvrdnjom, stepen 5 označava potpuno slaganje sa tvrdnjom. Step 3 označava neutralan/neodlučan stav (niti slaganje niti neslaganje s datom tvrdnjom). Urađena je deskriptivna analiza, odnosno izračunati su procenti za svih pet stepena za svaku tvrdnju. Analiza je sprovedena prema komponentama uključenim u ovaj upitnik. Dobijeni rezultati prikazani su u tabelama.

2.3. Rezultati istraživanja

Organizacija nastave

Tvrdnje 1, 2, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 16, 17, 20 odražavaju nastavnikova vjerovanja o organizaciji nastave na Studijskom programu za engleski jezik i književnost. Rezultati su prikazani u tabeli 2.

Tabela 2. Step 1 mišljenja sa tvrdnjama vezanim za organizaciju nastave

Tvrdnje	uopšte se ne slažem	uglavnom se ne slažem	neodlučan sam	uglavnom se slažem	potpuno se slažem
1. Sadašnji način organizovanja nastave pruža mogućnost da studenti pokažu svoje potencijale.		4	10	8	2
%		16,7%	41,7%	33,3%	8,3%
2. Ne posjedujemo organizacione uslove koji bi omogućili potpunu primjenu bolonjskih principa u nastavi.	6	10	5	3	
%	25,0%	41,7%	20,8%	12,5%	
6. Olakšavaju mi rad tačno utvrđena pravila po kojima se odvija školska godina (što se tiče radnih nedjelja, zakazivanje kolokvijuma, zakazivanje ispita...).	1	1	4	10	8
%	4,2%	4,2%	16,7%	41,7%	33,3%

7. Zbog pretjerane evidencije koju vodim o studentima ne uspijevam da im se posvetim u bitnijim stvarima.	1	4	1	12	6
%	4,2%	16,7%	4,2%	50,0%	25,0%
8. Treba redukovati veliki broj kolokvijuma zakazanih u kratkom vremenskom periodu jer je to opterećenje za studente.	5	2	12	5	
%	20,8%	8,3%	50,0%	20,8%	
9. Nepotrebno je studente koji nijesu položili ispit obavezivati da iznova prate nastavu.	3	5	4	3	8
%	13,0%	21,7%	17,4%	13,0%	34,8%
10. Potrebno je da se studentima uvede veći broj rokova za polaganje završnih ispita.	2	1	4	14	3
%	8,3%	4,2%	16,7%	58,3%	12,5%
11. Primjećujem da veći broj studenata očekuje da im se mnogi materijali „serviraju“ ne ulažući napor da do istih sami dođu.	7	8	7	1	
%	30,4%	34,8%	30,4%	4,3%	
12. Ovakav način organizovanja nastave je neophodan za studije stranog jezika jer obavezuje studente da kontinuirano rade.		3	6	6	9
%		12,5%	25,0%	25,0%	37,5%
16. Zbog velikog broja studenata koji slušaju predmet teško mi je da organizujem nastavu.	4	5	8	3	3
%	17,4%	21,7%	34,8%	13,0%	13,0%
17. Zbog velikog broja studenata koji pohađaju nastavu, teško mi je da organizujem kvalitetnu provjeru znanja u ograničenim terminima.	3	9	5	5	2
%	12,5%	37,5%	20,8%	20,8%	8,3%
20. Nametnuta forma provjere znanja utiče da se sticanje znanja pretvori u sakupljanje poena. (npr. student nauči neka gramatička pravila za kolokvijum, ali suštinski ne može da ih primijeni)	8	3	7	6	
%	33,3%	12,5%	29,2%	25,0%	

Znajući da je *Bolonjski proces*, sa svojom deklaracijom kao ključnim elementom, put ka stvaranju evropskog prostora visokog obrazovanja, interesovalo nas je mišljenje nastavnika da li na Studijskom programu za engleski

jezik i književnost posjedujemo organizacione uslove koji bi omogućili potpunu primjenu bolonjskih principa u nastavi (tvrdnja 2). Njih 41,7% je odgovorilo da se uglavnom ne slažu da postoje ovi uslovi. O tome da li sadašnji način organizovanja nastave pruža mogućnost da studenti pokažu svoje potencijale (tvrdnja 1) 41,7% ispitanika je zauzelo neutralan stav, a 33,3% se izjasnilo da se uglavnom ne slažu sa ovom tvrdnjom. U ovom slučaju $\frac{3}{4}$ ispitanika ima skeptičan stav prema postojećem načinu organizovanja nastave. Ono što nastavnici pozitivno ocjenjuju kad je u pitanju organizacija nastave (tvrdnja 3), jeste postojanje utvrđenih pravila po kojima se odvija školska godina (što se tiče radnih nedjelja, zakazivanje kolokvijuma, zakazivanje ispita...). Ukoliko bi smo spojili njihova mišljenja, koja označavaju uglavnom slaganje nastavnika i potpuno slaganje sa tvrdnjom dobili bi smo da se njih 75% pozitivno izjasnilo. Takođe, vođenje evidencije ne predstavlja problem, po mišljenjima ispitanika, za uspješnu nastavu (tvrdnja 7). Na Studijskom programu za engleski jezik i književnost broj studenata koji redovno pohađa nastavu je veliki i nastavnici njih 34,8% je neutralno po pitanju da li taj veliki broj studenata utiče na teškoće pri organizovanju nastave. Takođe nastavnici su mišljenja da veliki broj studenata koji pohađa nastavu ne utiče svojim brojem na kvalitet provjere znanja u ograničenim terminima. Oko 50% ispitanika ne slaže se sa tvrdnjom ovog tipa. Očigledno nastavnici vole postojanje pravila po kojima se organizuje nastava, a da su naviknuti da rade sa velikim brojem studenata.

Rezultati iz Tabele broj 2 pokazuju da, prema mišljenju ispitanika, kad je u pitanju organizacija nastave na Studijskom programu za engleski jezik i književnost, i potreba za uvođenjem većeg broja rokova za polaganje ispita (tvrdnja 10) većinski su se pozitivno izjasnili. Njih 58,3% se izjasnilo da se uglavnom slaže sa navedenim. Sistem polaganja ispita, što se tiče organizovanja broja rokova, se umnogome razlikuje po *Bolonjskom sistemu* u odnosu na tradicionalni sistem. Odnosno, sada studenti imaju manje ispitnih rokova, nego ranije. Međutim, mjerila u sistemu visokog obrazovanja su definisana uvođenjem kreditnog sistema koji jasno predstavlja količinu znanja koja se stiče i rada koji treba uložiti za svaki predmet, odnosno program pojedinačno. Ovaj sistem predviđa i to da studenti redovno rade tokom godine, svakog radnog dana, kao i da nastavnici i saradnici redovno prate njihovo napredovanje. A da je ovakav način organizovanja nastave neophodan za studije stranog jezika, jer obavezuje studente da kontinuirano rade (tvrdnja 12), je izjavilo 37,5% ispitanika.

Neminovno je da utisak i ocjenu o uspješnosti studenta treba formirati podjednako na osnovu njegovog praćenja tokom godine i na osnovu završnog ispita. Upravo na osnovu redovnog praćenja studenata i zahvaljujući sticanju poena kroz redovno praćenje nastave, aktivnog učešća i redovne provjere znanja, studentima je smanjen broj rokova za polaganje završnog ispita. Nastavnici smatraju, njih 50%, da su neodlučni da li treba redukovati broj kolokvijuma zakazanih u kratkom vremenskom periodu jer je to opterećenje za studente (tvrdnja 8).

Kako *Bolonjski proces* zahtijeva kontinuiranu nastavu, neophodno je da studenti koji nijesu u jednom semestru uspješno položili ispite, da te ispite prate

naredne školske godine u toku semestra. Međutim, primijećeno je da ti studenti traže od profesora da ne prate nastavu po drugi put ukoliko se nastavni program nije izmijenio. Nastavnici se potpuno slažu, njih 34,8%, povodom tvrdnje (broj 9) koja iskazuje mišljenje da je nepotrebno studente koji nijesu položili ispit obavezati da iznova prate nastavu. Ovo mišljenje nastavnika se kosi sa zahtjevim kontinuiranog učenja.

Osim što nastavnici pozitivno ocjenjuju kad je u pitanju organizacija nastave, postojanje utvrđenih pravila po kojima se odvija školska godina (što se tiče radnih nedjelja, zakazivanje kolokvijuma, zakazivanje ispita...) (tvrdnja 3), oni se ne slažu sa tvrdnjom (broj 20) da nametnuta forma provjere znanja utiče da se sticanje znanja pretvori u sakupljanje poena. Takođe nastavnici se ne slažu sa tvrdnjom da studenti očekuju da im se mnogi materijali „serviraju“ ne ulažući napor da do istih sami dođu.

Mobilnost studenata i nastavnika

Jasno je da *Bolonjski proces* podrazumijeva i komparabilne kriterijume kvaliteta obrazovnog procesa, uslova rada i stečenog znanja, kao i metoda za njihovo utvrđivanje. Sve ovo je preduslov za eliminaciju svih prepreka za mobilnost predavača, saradnika i studenata tokom studija i nakon njih.

Tabela 3. Mišljenje o mobilnosti predavača i studenata na Studijskom programu za engleski jezik i književnost

Tvrdnje	uopšte se ne slažem	uglavnom se ne slažem	neodlučan sam	uglavnom se slažem	potpuno se slažem
3. Novi sistem rada omogućava predavačima i studentima veću mobilnost i upućenost na druge visokoobrazovne institucije.		1	6	12	5
%		4,2%	25,0%	50,0%	20,8%

Tvrdnja 3 prikazana u tabeli 3 jasno ukazuje da su nastavnici mišljenja da novi sistem rada omogućava predavačima i studentima veću mobilnost i upućenost na druge visokoobrazovne institucije. Njih 70,8% ima pozitivno mišljenje o mobilnosti.

Kvalitet nastave

Kvalitet se može definisati kao spremnost za upotrebu (Juran, J. M, 1982), kao neprekidno, nikad završeno unapređivanje (Foster, S. Thomas, 2001: 36). Kvaliteta je zadovoljstvo korisnika (Juran, J. M, 1988). Kvaliteta je i prilagođivanje zahtjevima (Crosby, P. A., 1984). Nastavnici kvalitet definišu kao

univerzitetско usavršavanje zasnovano na dobrom transferu znanja, na dobrim uslovima za učenje i dobrim međuodnosom između prenosa znanja i istraživanja.

Tabela 4. Mišljenje o kvalitetu nastave na Studijskom programu za engleski jezik i književnost

Tvrdnje	uopšte se ne slažem	uglavnom se ne slažem	neodlučan sam	uglavnom se slažem	potpuno se slažem
5. Mišljenja sam da je tradicionalni način učenja i rada pripremao kvalitetniji kadar.	1	6	3	8	6
%	4,2%	25,0%	12,5%	33,3%	25,0%
13. Kvalitet nastave na našem studijskom programu bitno ne zaostaje za kvalitetom nastave u drugim evropskim obrazovnim centrima.	3	4	11	4	1
%	13,0%	17,4%	47,8%	17,4%	4,3%
18. Smatram da se ništa suštinski nije promijenilo od uvođenja „Bolonje“.	3	9	6	5	1
%	12,5%	37,5%	25,0%	20,8%	4,2%
19. Principi Bolonjske deklaracije omogućili bi kvalitetne studije engleskog jezika da se primjenjuju kako treba.	9	3	11		
%	39,1%	13,0%	47,8%		

Tvrdnje 5, 13, 18, 19 se tiču kvaliteta nastave. Tvrdnja da je tradicionalni način učenja i rada pripremao kvalitetniji kadar je dobila 58,3% pozitivan odgovor od ispitanika (tvrdnja broj 5). Znači nastavnici se potpuno i uglavnom slažu sa ovom činjenicom. Ispitanici se ne slažu da se ništa suštinski nije promijenilo od uvođenja „Bolonje“. Njih 37,5% uglavnom se ne slaže sa ovom tvrdnjom (broj 18). Jasno je da je mnogo toga, novog, unijelo uvođenje po *Bolonjskom principu* kao novi standardi, struktura studija, mobilnost studenata i nastavnika, kvalitetni studijski programi i kadrovi, studiranje godinu za godinu.

Nastavnici se ne slažu sa tvrdnjom (broj 19) da bi na Studijskom programu za engleski jezik i književnost primjenjivanjem principa po *Bolonjskoj deklaraciji* bile kvalitetnije studije engleskog jezika. Njih 52,2% se ne slažu sa ovom tvrdnjom, a neophodno je istaći i to da se niko od ispitanika nije uglavnom kao ni potpuno složio sa ovom tvrdnjom. O tome da li kvalitet nastave na Studijskom programu za engleski jezik i književnost bitno ne zaostaje za kvalitetom nastave u drugim evropskim obrazovnim centrima, ispitanici su se izjasnili u najvećem broju njih 47,8% neutralno. Moguće je da izvjestan broj nastavnika nije informisan o postignutim kvalitetima nastave po ovoj reformi u regionu i dalje.

Informisanost nastavnog kadra o principima Bolonjske deklaracije

Tabela 5. Mišljenje o informisanosti nastavnog kadra o principima Bolonjske deklaracije na Studijskom programu za engleski jezik i književnost

Tvrdnje	uopšte se ne slažem	uglavnom se ne slažem	neodlučan sam	uglavnom se slažem	potpuno se slažem
4. Smatram da sam dovoljno informisan/a da u nastavi sprovodim principe Bolonjske deklaracije.		1		19	4
%		4,2%		79,2%	16,7%

Na Filozofskom fakultetu u Nikšiću nastava po Bolonjskoj deklaraciji uvedena je školske 2004/2005. godine. Nakon svih tih godina, danas pitamo (tvrdnja broj 4) nastavni kadar da li su dovoljno informisani da u nastavi sprovode principe *Bolonjske deklaracije*. Dobijeni odgovor je očekivan, jer njih 79,2% uglavnom se slažu sa navedenom tvrdnjom, a 16,7% se potpuno slaže sa navedenom tvrdnjom. Samo jedan ispitanik se izjasnio da se uglavnom ne slaže sa navedenom tvrdnjom.

3. Umjesto zaključka

Upitnik koji je urađen sa 24 nastavnika na Studijskom programu za engleski jezik pokazao da se 95,8% nastavnika slaže sa tvrdnjom (broj 4), a koja glasi *Smatram da sam dovoljno informisan/a da u nastavi sprovodim principe Bolonjske deklaracije*.

Nastavno osoblje (41,7%) se izjasnilo da smatraju da na Studijskom programu za engleski jezik i književnost uglavnom ne posjedujemo organizacione uslove koji bi omogućili potpunu primjenu bolonjskih principa u nastavi (tvrdnja 2). Pretpostavljamo da se ovakav odgovor odnosi na uslove rada, na nedovoljan broj učionica na ovom Studijskom programu, na nedovoljan broj nastavnih sredstava koja koristimo u nastavi. Kako po *Bolonjskom principu* studenti prate predmete sa prethodnih godina, koje nijesu položili, često im se

termini praćenja nastave na njihovoj studijskoj godini poklapaju sa terminima predmeta koje prate sa prethodnih godina. Na Studijskom programu za engleski jezik i književnost ovo je dosta dobro riješeno, ali nekada zbog nedostatka učionica nemoguće je riješiti ovaj problem. Na ovom studijskom programu nastava na prvoj i trećoj godine se održava prije podne, dok se nastava na drugoj i četvrtoj godini studija održava u drugoj smjeni, zahvaljujući čemu je donekle riješen ovaj organizacioni problem. Možda je i ovo razlog zašto se 34,8% nastavnika (tvrdnja 9) iskazuje mišljenje da je nepotrebno studente koji nijesu položili ispit obavezati da iznova prate nastavu. Mišljenja smo da je potrebno od studenata zahtijevati da prate opet nastavu na tim predmetima, jer ukoliko to ne rade ruše zahtjev kontinuiranog učenja. Nastavnici (37,5%), kroz ovo istraživanje, ukazuju da je došlo do promjena u nastavi na ovom Studijskom programu, od uvođenja „Bolonje“ postoje novi standardi, struktura studija i tako dalje. O tome da li kvalitet nastave na Studijskom programu za engleski jezik i književnost bitno ne zaostaje za kvalitetom nastave u drugim evropskim obrazovnim centrima, ispitanici su se izjasnili u najvećem broju njih 47,8% neutralno. Ali smatraju i da je tradicionalni način učenja i rada pripremao kvalitetniji kadar (58,3%). Ova konstatacija je opominjuća koja tjera na preispitivanje kvaliteta implementacije *Bolonjskog procesa*.

Dobijeni rezultati ukazuju da se ipak može konstatovati da nastava po *Bolonjskom procesu* traži stalno usavršavanje nastavnog kadra, povezivanje sa drugim univerzitetima u inostranstvu, razmjenu kadra kako bi se uočeni nedostaci ili nedoumice što prije odstranili.

Prilog

O iskustvima organizovanja nastave po principima Bolonjske deklaracije

Poštovane kolege,
ovaj upitnik se odnosi na Vaša iskustva organizovanja nastave po principima Bolonjske deklaracije. Od Vas se očekuje da pažljivo pročitate pitanja i na svako date iskren odgovor. Po jasno utvrđenom principu (zaokruživanjem broja) označićete onaj od ponuđenih odgovora koji označava Vaše mišljenje.

HVALA NA SARADNJI!

1. Pol:
 1. muški
 2. ženski

2. Radni staž:
 1. do 5 godina
 2. od 6 do 10 godina
 3. od 11 do 20 godina
 4. od 21 do 30 godina
 5. preko 30 godina

3. Naučno zvanje:

- 1 - mr
- 2 - dr

4. Nastavno zvanje:

- 1. saradnik u nastavi
- 2. lektor
- 3. docent
- 4. vanredni profesor
- 5. redovni profesor

5. U kojoj mjeri se slažete sa dolje navedenim tvrdnjama? (Odgovor ćete označiti zaokruživanjem broja u odgovarajućoj koloni)

Tvrđnje	Stepen slaganja				
	Uopšte se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Neodlučan/nasam	Uglavnom se slažem	Potpuno se slažem
1. Sadašnji način organizovanja nastave pruža mogućnost da studenti pokažu svoje potencijale.	1	2	3	4	5
2. Ne posjedujemo organizacione uslove koji bi omogućili potpunu primjenu bolonjskih principa u nastavi.	1	2	3	4	5
3. Novi sistem rada omogućava predavačima i studentima veću mobilnost i upućenost na druge visokoobrazovne institucije.	1	2	3	4	5
4. Smatram da sam dovoljno informisan/a da u nastavi sprovodim principe Bolonjske deklaracije.	1	2	3	4	5
5. Mišljenja sam da je tradicionalni način učenja i rada pripremao kvalitetniji kadar.	1	2	3	4	5
6. Olakšavaju mi rad tačno utvrđena pravila po kojima se odvija školska godina (što se tiče radnih nedjelja, zakazivanje kolokvijuma, zakazivanje ispita...).	1	2	3	4	5
7. Zbog pretjerane evidencije koju vodim o studentima ne uspijevam da im se posvetim u bitnijim stvarima.	1	2	3	4	5
8. Treba redukovati veliki broj kolokvijuma zakazanih u kratkom vremenskom periodu jer je to opterećenje za studente.	1	2	3	4	5
9. Nepotrebno je studente koji nijesu položili ispit obavezivati da iznova prate nastavu.	1	2	3	4	5
10. Potrebno je da se studentima uvede veći broj rokova za polaganje završnih ispita.	1	2	3	4	5

11. Primjećujem da veći broj studenata očekuje da im se mnogi materijali „serviraju“ ne ulažući napor da do istih sami dođu.	1	2	3	4	5
12. Ovakav način organizovanja nastave je neophodan za studije stranog jezika jer obavezuje studente da kontinuirano rade.	1	2	3	4	5
13. Kvalitet nastave na našem studijskom programu bitno ne zaostaje za kvalitetom nastave u drugim evropskim obrazovnim centrima.	1	2	3	4	5
14. Neophodno je izmijeniti dosadašnji postupak evaluacije rada profesora i saradnika.	1	2	3	4	5
15. Dobra strana Bolonjske reforme je što postoji vrijednovanje rada profesora.	1	2	3	4	5
16. Zbog velikog broja studenata koji slušaju predmet teško mi je da organizujem nastavu.	1	2	3	4	5
17. Zbog velikog broja studenata koji pohađaju nastavu, teško mi je da organizujem kvalitetnu provjeru znanja u ograničenim terminima.	1	2	3	4	5
18. Smatram da se ništa suštinski nije promijenilo od uvođenja „Bolonje“.	1	2	3	4	5
19. Principi Bolonjske deklaracije omogućili bi kvalitetne studije engleskog jezika da se primjenjuju kako treba.	1	2	3	4	5
20. Nametnuta forma provjere znanja utiče da se sticanje znanja pretvori u sakupljanje poena (npr. student nauči neka gramatička pravila za kolokvijum, ali suštinski ne može da ih primjeni).	1	2	3	4	5

Literatura

- Carter, B. A. (1999), Begin with Beliefs: Exploring the Relationship between Beliefs and Learner Autonomy among Advanced Students. *Texas Papers in Foreign Language Education*, 4(1), 1-20.
- Cotterall, S. (1999), Key variables in language learning: what do learners believe about them?, *System*, 27(4), 493-513.
- Crosby, P.A (1984), *Quality without Tears*, New American Library, New York.
- Juran, J.M, (1988), *Juran on Planning for Quality*, The Free Press, New York.